

אובדן תוצאתי

האם פוליסות לביטוח חבויות מכסות נזקים תוצאתיים בהם חויב המבוטח? בעקבות פסה"ד של בית המשפט העליון בע"א 1228/08 מולרם נ' ביטוח חקלאי

כללי

1. במחצית שנת 2011, ניתן ע"י בית המשפט העליון פס"ד אשר יש בו לדעתנו להשליך באופן משמעותי על היקף חיובי המבטח בביטוחי חבויות בכל הקשור לכיסוי הביטוחי לנזקים תוצאתיים בהם חייב המבוטח. פסה"ד לכאורה מהפכני בקובעו שהנזק למוצר עצמו מבוטח בביטוח אחריות מוצר ברם, עיון מעמיק בפסה"ד מראה שנימוקו של פסה"ד יוחדו למקרה הספציפי בלא השלכה רוחבית על ענף אחריות מוצר. מאידך יש בפסה"ד בגדר מהפכה של ממש בכל הקשור לנזק תוצאתי הנלווה לנזק הפיזי בקביעת ביהמ"ש שזק תוצאתי אינו בגדר "נזק לרכוש" כפי הגדרות הביטוח. מכאן נגזרות מספר שאלות בסיס לגבי כלל הכיסויים הביטוחיים תביעת ביטוח חבויות:
  - * מה בגדר הגדרת נזק תוצאתי.
  - * האם יש שוני במובן זה בנוסחים השונים של ביטוחי חבויות בשוק.
  - * האם אין המדובר בגזירה שציבור המבוטחים לא יעמוד בה וימצא עצמו מחזיק בכיסוי ביטוחי חלקי שיכסה נזק פיזי בלבד בעוד שהנזק התוצאתי בו יחויב המבוטח כלפי הצד השלישי יפול על כתפי המבוטח.

תמצית עובדתית

2. המערערת, חב' מולרם, העוסקת בבניית מנופים ומכונות, התקשרה עם חב' חופית כנרת בע"מ העוסקת בייצור מוצרי פלסטיק, בעסקה לבניית מערכת יציקה רוטציונית. המדובר במכונה בעלת 4 זרועות אשר הינה חלק ממערך ייצור מיכלים. תפקידן של הזרועות להעביר את תבניות היציקה ובתוכן חומר הגלם בין תחנות הייצור: תנור, עמדת קירור ופריקת המיכל הגמור. המכונה סופקה עם 5 זרועות אשר אחת שונה ומיועדת לעבודות יציקה בנפח גדול יותר ויכולה להחליף כל אחת מארבעת הזרועות האחרות.
3. המכונה סופקה בחודש ינואר 1993. בין חודש ספטמבר 1995 ועד לחודש אוגוסט 1997 נשברו במועדים שונים 4 מהזרועות ובתמישית התגלו סדקים בטרם נשברה בפועל. (חמישה אירועים)
4. בכל חמשת האירועים הנזק הישיר היחיד היה לזרועות המכונה ולווה באבדן רווחים בשל השבתת הייצור במכונה. בעת האירוע הראשון לא היתה חופית כנרת בע"מ מבוטחת ולאחר מכן בוטחה בחברת ביטוח חקלאי אשר שילמה את כל נזקי ארועים 2-5 (נזק ישיר ואבדן רווחים).

התביעה וההליך בבית המשפט המחוזי

5. בעקבות הארועים הוגשה תביעה משותפת של חופית כנרת (בגין נזקה בארוע הראשון) ותביעת שיבוב של ביטוח חקלאי (בגין הנזקים בארועים 2-5). התביעה הוגשה כנגד מולרם וחב' הביטוח עילית שביטחה את מולרם בביטוח חבות המוצר. מצד מולרם הוגשה הודעה לצד שלישי כנגד גורמים רבים, בהן מבטחתה "עילית" אשר דחתה את תביעתה ולא הכירה בכיסוי הביטוחי.
6. עילית העלתה מספר נימוקי דחייה אשר חלקם אינם מעניינה של סקירה זו והטענות הרלוונטיות לענייננו היו - הטענה כי נזקים למכונה, אשר הינה "המוצר" אינם מכוסים וכן הטענה כי נזקי אבדן הרווחים שנגרמו לחופית כנרת אף הם אינם מכוסים בפוליסה.

7. בית המשפט המחוזי חייב את מפעל מולרם במלוא התביעה ופטר את עילית מכיסוי ביטוחי כאשר קבע, כי אין כיסוי בפוליסה לגבי נזקי המכונה עצמה על בסיס החריג בפוליסה שעניינו נזק למוצר עצמו ואין כיסוי לנזקים התוצאתיים בשל הגדרת הנזק בפוליסה: "נזק רכוש: נזק לרכוש כתוצאה מאירוע תאונתי" מהגדרת הנזק כ"נזק לרכוש" הסיק בית המשפט כי נזקים תוצאתיים אינם מכוסים.

8. נזקים למכונה (המוצר עצמו)

בנוגע לנזקים למכונה (המוצר עצמו) קיבל בית המשפט העליון את עמדת בית המשפט קמא בכל הקשור לאירוע הראשון, אך קבע כי לגבי אירועים 2-5 קיים כיסוי ביטוחי למוצר עצמו וזאת לאור הרחבה שהוצאה ע"י עילית במועד מאוחר לאירוע הראשון ומוקדם לאירועים 2-5.

חשוב לציין כי עניין זה אינו מהווה תקדים כלשהו ומדובר במקרה נקודתי בו עילית, לבקשת הסוכן הרחיבה את הביטוח למקרים של תכנון לקוי למרות שהרחבה זו מראש לא היתה נחוצה, שכן ביטוח חבות המוצר ממילא אינו מחריג נזק כתוצאה מתכנון לקוי.

בבית המשפט המחוזי העיד חתם של חב' עילית ובתשובה לשאלה מפורשת השיב, כי הרחבה זו נועדה בין היתר לכסות גם נזק למכונה עצמה. ספק אם גישה זו נכונה, ברם לאור קיום ההרחבה והצורך ליצוק בה תוכן כלשהו ובמיוחד לאור עדותו המפורשת של החתם, קבע בית המשפט העליון כי במקרה הספציפי הנדון יש כיסוי לנזקי המכונה שהתרחשו לאחר שנרכשה ההרחבה.

נזקים תוצאתיים

9. בכל הקשור לנזקים התוצאתיים חיזק בית המשפט העליון את קביעת בית המשפט המחוזי לפיה אין כיסוי לנזקים תוצאתיים וקבע (בהתייחס לפרשנות מולרם שטענה כי בניגוד לנזק למוצר עצמו המוחרג מפורשות נזק תוצאתי אינו מוחרג ולכן מכוסה):

"קו פרשני זה אינו מקובל עלי ביחס להטלת חיוב תשלום בגין הנזק התוצאתי. הטעם לדבר הוא אופיו המיוחד של נזק מעין זה. בל נשכח, כי מצויים אנו בשדה הפיצוי מכח הסכם ביטוחי. לאמור – חיוב על פי דיני החוזים ולא על פי דיני הנזיקין. עסקינן כאמור בנזק עקיף, משני לנזק שנגרם למכונה.

ההלכה קבעה כלל, לפיו נדרשת קביעה מפורשת בחוזה הביטוח, טרם תיווצר חובת שיפוי גם בגין נזק תוצאתי. דרישה זו אינה שרירותית אלא משקפת את הייחוד שבנזק מסוג זה. גישה זו נשענת על הגיון כלכלי, שכן היקף הנזק העקיף או התוצאתי אינו ברור מראש ועשוי להתבטא בשיעור גבוה. ברי שגודל מרכיב הסיכון משפיע על שיעור תשלום הפרמיה. לכן, יש לציין מפורשות בחוזה הדורש מסויימות וגמירת דעת, אם מכסה הוא נזק תוצאתי. כפי שציין הנשיא לשעבר מ' שמגר בעניין מוריאנו: " הנזקים הנגזרים הללו אינם נהנים מכיסוי ביטוחי באשר הם "נזקים תוצאתיים", אלא אם קבעה הפוליסה אחרת".

גישה זו אומצה גם בע"א 78/04 המגן חברה לביטוח בע"מ נ' שלום גרשון הובלות בע"מ (5.10.2006), שם נקבע כי:

"נזק תוצאתי (או נזק עקיף) פירושו נזק אשר לא נגרם במישרין לנכס המבוטח במסגרת מקרה הביטוח, אלא נגזר מאותו נזק ישיר... נזק תוצאתי אינו מכוסה על-ידי פוליסת ביטוח רכוש, אלא אם כן קובעת הפוליסה אחרת".

בהיעדר הוראה מפורשת בחוזה לפיה חברת הביטוח תשלם עבור חיובה של מולרם בנזקה התוצאתיים של חופית, אין מקום להתערב בקביעת בית המשפט המחוזי. מולרם אף לא הציגה כל תשתית אחרת לפיה הנושא עלה במו"מ לקראת כריתת החוזה" (הדגשות לא במקור ש.ש.).

10. קביעה גורפת זו בהקשר עם ביטוח חבויות והיוצר הסדר שלילי, היינו, בהעדר הוראה מפורשת נזק תוצאתי מוחרג, ככל הידוע לנו מהווה חידוש הלכתי שאין להפחית ממשמעותו.

לא נעלם מעיני הצדדים, כי האסמכתאות בהן נתלה בית המשפט הנכבד נלקחו מפסקי דין שעסקו בפוליסות רכוש ולא בפוליסות חבויות וזה אף היה אחד מנימוקי הבקשה לדיון נוסף אותה הגישה מולרם, יחד עם הטענה (הנכונה) כי מדובר בהרחבת ההלכה החלה עד כה רק על פוליסות רכוש.

11. בית המשפט העליון דחה את הבקשה לדיון נוסף (דנ"א 5244/11) בנימוק כי אין מדובר במקרה חריג ויוצא דופן המצדיק לקיים הליך נדיר של דיון נוסף, ברם הוסיף התייחסות לגופו של עניין כלהלן:

"אף לגופו של עניין, לא מצאתי ממש בטענת העותרת לפיה פרשנות פוליסת הביטוח הפרטנית שנערכה בינה לבין המשיבה טומנת בחובה חידוש הלכתי המצדיק קיומו של דיון נוסף. אמנם, פסקי הדין עליהם ביסס בית המשפט את פסק דינו ביחס לנזקים תוצאתיים עסקו בחוזה ביטוח רכוש, אולם בסופו של יום פסק הדין נשוא העתירה דן תחם עצמו לדל"ת אמות מידותיה של פוליסת הביטוח שנחתמה בין העותרת לבין המשיבה ולהגדרת הנזק הקבועה בה, שזו לשונה:

"נזק גוף: ..."

נזק רכוש: נזק לרכוש כתוצאה מאירוע תאונתי".

בפסק הדין הבהיר בית המשפט כי עסקינן בשאלה פרשנית וכי במקרה שלפניו לא הוצגה תשתית בחוזה הביטוח או מחוצה לו לביסוסו של חיוב עבור נזק תוצאתי או עקיף של אובדן רווחים. יש לזכור, כפי שאף צוין בפסק הדין, כי עוסקים אנו בחיובים מכוח דיני החוזים ולא מכוח דיני הנזיקין וברי כי על כל חוזה ביטוח להתפרש על-פי הוראותיו ונסיבותיו הוא.

יתרה מכך; אף אם אהיה מוכנה להניח כי פרשנות פוליסת ביטוח אחריות מוצר, על-פי המתווה בו נקט בית המשפט, טרם התעוררה בפסיקתו הקודמת של בית משפט זה וכי אכן מדובר בפיתוח הלכתי, הרי שאין בכך כדי להעיד על חשיבותה או קשיותה של ההלכה באופן ובמידה המצדיקים קיומו של דיון נוסף"

12. מפסיקתו של בית המשפט העליון בערעור וכן מהדיון הנוסף ניתן ללמוד כי הכלל בפוליסות חבויות מעתה הינו כלהלן: בהיעדר הוראה אחרת בפוליסה (בין אם מפורשת ובין אם משתמעת) ו/או ראיות אחרות על כוונת הצדדים, אין כיסוי ביטוחי לנזק תוצאתי בו חיוב המבוטח.

13. בבדיקה שערכנו לגבי נוסחי פוליסות מקובלות בשוק מצאנו חוסר אחידות כפי שיוצגם:

בפוליסה לביטוח אחריות המוצר מהדורת ביט 2011, נקבעה הגדרת נזק כלהלן:

"1. מוות...."

2. אבדן או נזק פיזי לרכוש מוחשי השייך לצד שלישי, לרבות אבדן או נזק גרר הנובע מכך"

זהו מקרה בו פוליסת החבות מכסה מפורשות אבדן תוצאתי כתוצאה מנזק לרכוש צד שלישי בו יחויב המבוטח.

14. מאידך פוליסה לביטוח אחריות כלפי צד שלישי מהדורת ביט 2011, מגדירה את מקרה הביטוח כלהלן:

"1. היזק גופני....."

2. היזק ו/או אבדן לרכוש צד שלישי"

לכאורה אין הוראה מפורשת לכיסוי נזק תוצאתי ועל פי ההלכה שהוצגה בסקירה זו יש לדחות את הכיסוי בגין נזק תוצאתי. ברם רשימת הסייגים לפוליסה מצביעה על חוסר עיקביות.

א. סייג 4 לרשימת הסייגים קובע כלהלן:

נזק שנגרם לרכוש הנמצא בבעלות ו/או בחזקתו .....
סייג זה לא יחול על נזק גרר.

את הסיפא לחריג זה ניתן לפרש כמעניק כיסוי לנזק תוצאתי לפחות לגבי רכוש מוחזק ע"י המבוטח שכן מדוע טרח המבטח לציין כי סייג זה לא יחול על נזק גרר אלא אם נזק גרר מכוסה באופן רגיל ולא מעוניינים להחריגו במסגרת החריג הנ"ל.

ב. גם סייג 14 לרשימת הסייגים מביא אותנו לפרשנות דומה סייג זה קובע:

"נזק פיננסי כספי שאינו תוצאה ישירה של הנזק הפיזי לרכוש צד שלישי שניזוק"

והפרשנות היא: נזק פיננסי כספי שהוא תוצאה ישירה של הנזק הפיזי לרכוש צד שלישי שניזוק ב מכוסה.

15. פוליסה תקנית למבוטח כלי רכב – גם כאן מצאנו הגדרה המתיישרת עם פרשנות ביהמ"ש העליון קרי- הפוליסה אינה מכסה נזק תוצאתי. מצב שונה מהמקובל בחיי היום יום בו נוהגות המבטחות לשלם לצד שלישי נזקי גרר.

לנושא זה בפוליסות רכב השלכות על כל הענף שכן כמות התביעות הכוללות נזקי גרר (לא ירידת ערך) גדולה במיוחד.

16. אנו מקווים שיהא ברשימתנו זו כדי לגרום לבחינה מעמיקה של ההתנהלות בענף רכב כמו גם בדיקה יסודית של סוגי פוליסות אחריות.